

OPSTARTPROJECTEN

PROGRAMMA RECREATIE EN TOERISME GROENE HART 2024

**Eerste projecten recreatie en toerisme voor NOVEX-
bestendige samenwerking in de regio Groene Hart**

Versie d.d. 15 maart 2024

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING

Aanleiding	5
Inhoudelijke vertrekpunten	5
Instrumenten regionale samenwerking	6
Leeswijzer	6
1. RECREATIE EN TOERISME IN NOVEX	7
Kamerbrief	7
Toekomstperspectief	7
2. OPSTARTACTIES 2024	9
Thema's	9
Projecten	10
3. ORGANISATIE EN FINANCIËN	20
Voortrekkersrol AGW-gemeenten	20
Cyclus voor samenwerking	20
Financiën	21

INLEIDING

Aanleiding

De afgelopen maanden zijn vanuit de samenwerking Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden (AGW) de voorbereidingen gestart om vorm en inhoud te geven aan een netwerksamenwerking nieuwe stijl voor recreatie en toerisme in het Groene Hart. Dit geldt zowel voor de inhoudelijke samenwerking als voor de *governance* voor deze samenwerking. De voorliggende opstartnotitie geeft inhoud aan deze thematische netwerksamenwerking, voorheen bekend als Bestuurlijke Tafel Vrijetijd, Water en Groen. De inzet is dat de AGW-gemeenten als aanjagers fungeren voor Groene Hart-samenwerking in recreatie en toerisme en dat de hernieuwde samenwerking bovendien NOVEX-bestendig wordt. Met dit laatste bedoelen we dat recreatie en toerisme als kwaliteitsversterker ten dienste staat en bijdraagt aan de grotere maatschappelijke NOVEX-opgaven waarvoor het Groene Hart aan de lat staat. Deze startnotitie dient als kickstart voor deze nieuwe Groene Hart-samenwerking en de eerste uitgewerkte projecten voor 2024 op te starten. Hierbij is de inzet om te komen tot een strategische verdieping (in verdere uitwerking van inhoudelijke noties) als om de eerste concrete projecten te beginnen die de ontstane energie in het gebied benutten (resultaatgerichte acties).

Inhoudelijke vertrekpunten

De volgende noties voor de nieuwe samenwerking dienen als inhoudelijke vertrekpunt:

Ontwikkelperspectief Groene Hart en landschapsbiografie Groene Hart leidend

Het Groene Hart landschap is divers, de openheid en karakter vormen een belangrijk en uniek contrast met de grote steden er omheen. Gezien het klimaat en de (inter-) nationale verplichtingen op gebied van biodiversiteit en waterkwaliteit zal het Groene Hart zich moeten aanpassen. Het [Nationaal Programma Landelijk Gebied](#) vormt hiervoor een belangrijke onderlegger. Dit betekent dat het bodem- en watersysteem, de biodiversiteit en de kwaliteit van het landschap leidend worden voor ruimtelijke functies. Het Bestuurlijk Platform werkt momenteel aan het Ontwikkelperspectief Groene Hart dat naar verwachting in december 2023 bestuurlijk wordt bekrachtigd. De beoogde samenwerking in recreatie en toerisme ziet dit ontwikkelperspectief als inhoudelijk sturend. Daarnaast geeft de [Landschapsbiografie Groene Hart](#) een betekenisvolle richting voor de beoogde projecten: cultuurhistorie (inclusief immaterieel erfgoed en ambachten), natuur en landschap vormen hierin letterlijk het kapitaal van het gebied en dat dienen we nadrukkelijk te koesteren en waar mogelijk te versterken (bijvoorbeeld met meer verdienvermogen en economische vitaliteit).

Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 en Advies ‘Op weg naar een coalitie Groene Hartelijkheid’ richtinggevend

We willen graag voortbouwen op de inhoud die de [Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026](#) (2021) en het Advies Op weg naar coalitie Groene Hartelijkheid (2023) zijn opgesteld door de Stichting Groene Hart Verbinders. De eerder hiervoor verzamelde input uit het maatschappelijk veld, zoals van ondernemers, DMO's, gemeenten, waterschappen en provincies kan hierdoor worden benut voor een vliegende start. Dit zorgt voor een breed draagvlak in de uitvoering van projecten.

Integrale aanpak van bestemmingsmanagement

In lijn met het landelijk [Perspectief 2030](#) is de inzet een toekomstbestendige, samenhangende aanpak voor het Groene Hart. Dit betekent dat marketing en promotie van belang blijven voor gepaste vraagsturing en identiteitsversterking, maar dat er meer nodig is, zoals het opzetten van een datadashboard op gemeenteniveau en collectieve aanbodontwikkeling om de beleefbaarheid van bepaalde deelsectoren te vergroten. Voor het Groene Hart is er in onze ogen ook een belangrijke rol weggelegd voor fysieke recreatieprojecten die ten dienste staan van maatschappelijke opgaven. De landelijke leidraad bestemmingsmanagement geeft richting aan een samenhangende implementatie en elementen van de leidraad zijn toegepast in de strategie. [Achtergrondversie Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026](#) geeft een nadere onderbouwing van bestemmingsmanagement en de relevantie voor de Groene Hart-samenwerking.

Instrumenten regionale samenwerking

De beoogde Groene Hart-samenwerking richt zich op toegevoegde waarde die kenmerkend is voor regionale samenwerking en die niet door de afzonderlijke gemeenten of partners kan worden bereikt. We willen hierin het gebiedsmerk Groene Hart benutten om zaken voor elkaar te krijgen. Wij zetten ons in op een integrale duurzame benadering met meerdere projecten die in samenhang met elkaar functioneren en aanvullend werken op de lokale of deelregionale inzet van gemeenten en partners. In onze samenwerking laten we elke gemeente in zijn waarde en dwingen we geen zaken af, maar zoeken we naar de gemeenschappelijke delers. We geven hiermee sturing op een regionale schaal met een gericht pakket aan instrumenten op het vlak van beleid en marketing.

Om verwachtingen te temperen is het belangrijk om vooraf aan te geven welke instrumenten we effectief kunnen inzetten om regionaal impact te maken. Het gaat in de beoogde samenwerking om de inzet van de volgende instrumenten:

- Onderzoeken en meten
- Kennisuitwisseling
- Lobby en netwerkontwikkeling
- Afstemming in beleid
- Aanbodontwikkeling
- Pilots en experimenten
- Merk, marketing en informatievoorziening

Gemeentelijke taken als bestemmingsplannen, gronduitgifte, het verlichten van overlast vallen buiten de scope van de samenwerking, want dit zijn voornamelijk lokale taken en verantwoordelijkheden. Ook provincies hebben eigen taken. Zowel lokaal als provinciaal beleid geven uiteraard wel richting aan wat er mogelijk of belangrijk is. Voor het instrument kennisuitwisseling geldt dat goede voorbeelden op lokale schaal kunnen worden gedeeld (zoals ervaringen met bezoekersmanagement of maatregelen om bezoekers effectief te spreiden over het gebied). In het hoofdstuk over opstartacties in 2024 hebben we per project aangegeven welke van deze instrumenten in de samenwerking uitvoering krijgt. Hiermee krijgen we meer samenhang in de uitvoering vanuit een integrale aanpak van bestemmingsmanagement in plaats van losse inspanningen en onderzoeken.

Leeswijzer

Het eerste hoofdstuk geeft de inhoudelijke link weer van recreatie en toerisme vanuit NOVEX Groene Hart: wat zijn de eerste noties, die in de algemene Groene Hart-stukken richting geven. Hoofdstuk 2 geeft op basis van deze algemene noties in combinatie met de input uit een eerdere interviewronde (ca. 20 gesprekken) een prioritering in thema's met een voorstel voor de eerste concrete opstartacties in 2024. Hoofdstuk 3 gaat in op organisatie en financiën om de samenwerking daadwerkelijk effectief van de grond te krijgen.

1. RECREATIE EN TOERISME IN NOVEX

Kamerbrief

Het Groene Hart is door het Rijk bestempeld als een zogenaamde NOVEX-regio. NOVEX-gebieden kennen een stapeling van maatschappelijke opgaven in het fysieke domein. Het is hierbij noodzakelijk is om te kunnen komen tot gewenste herbestemming en/of ingrijpende herinrichting met behoud of versterking van de ruimtelijke kwaliteit. In de NOVEX Groene Hart is verankerd dat recreatie en toerisme van toenemend belang zijn en dat een betere spreiding van recreanten en toeristen over heel Nederland een methode is om de kwaliteit van de leefomgeving positief te beïnvloeden. Recreatie en toerisme kunnen een belangrijke versterker van de identiteit van het Groene Hart zijn. In een kamerbrief uit 2021 heeft de minister het grote belang voor het Groene Hart als recreatief uitloopgebied voor miljoenen inwoners van de Randstad bevestigd.

Toekomstperspectief

In 2023 is door een onafhankelijk expertteam het [Toekomstperspectief Groene Hart 2050](#) opgesteld, dat een multidisciplinair toekomstbeeld geeft voor het Groene Hart in 2050. Dit perspectief dient als bouwsteen voor het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050 dat inmiddels is opgeleverd. Het toeristisch-recreatief domein komt op drie plekken in het toekomstperspectief naar voren:

Ruimte voor ontspanning en rust nodig

Het Groene Hart vervult een belangrijke functie in het bieden van voldoende recreatieve ruimte voor ontspanning en rust, zowel voor eigen inwoners als de omliggende agglomeraties. De behoefte aan recreatieruimte groeit sterk met de woningbouwambities van het Rijk en de provinciale woondeals. Momenteel is het Groene Hart op veel plekken nog niet goed ontsloten, zowel wat betreft interne bereikbaarheid als in relatie tot omliggende agglomeraties. Het gebied is voor de doordringbaarheid van het landschap nog sterk afhankelijk van kleinschalige initiatieven zoals voor een klompenpad of fietspad. Daarnaast is de ontsluiting met openbaar vervoer als reëel alternatief ten opzichte van autobereikbaarheid beperkt in grote delen van het Groene Hart.

Doordringbaarheid verbeteren met meer mogelijkheden voor recreatie

Het Groene Hart is in 2050 beter doordringbaar en toegankelijk voor inwoners binnen en buiten het Groene Hart. Fysieke verbindingen kunnen worden verbeterd, bijvoorbeeld door meer OV-verbindingen en fietssnelwegen te realiseren en meer gebruik te maken van vaarnetwerken. In het verbeteren van de doordringbaarheid liggen koppelkansen met waterbuffers en boezems, onderhoudspaden, ecologische verbindingen en stevige routenetwerken, met aansluiting op het polycentrische stedelijke netwerk binnen en aan de randen van het Groene Hart. In 2050 zijn meer recreatieve uitloopmogelijkheden gerealiseerd. Voornamelijk in combinatie met de groen-blauwe dooradering van het Groene Hart. Met stevige ruimtelijke investeringen kan een groen-blauw regionaal netwerk ontstaan waarin recreatie gecombineerd wordt met biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Perspectief en kansen voor agrarisch ondernemers

In (aanloop naar) 2050 is er perspectief voor agrarisch ondernemers in het Groene Hart. Zij kunnen een belangrijke rol spelen om de opgaven in het Groene Hart aan te pakken. Overheden en maatschappelijke partners dragen bij door het benodigde grond- en financieel instrumentarium hiervoor op orde te hebben en de marktketen van duurzaam produceren naar consument te ontwikkelen. Een voorbeeld hiervan is de strategische uitdaging om dé toekomstbestendige kaasregio van Nederland te worden met aandacht voor korte ketens van duurzame regiokaasproducten (zoals boerenkaas) en nieuwe duurzamere kaas (zoals vegan kaas) in grootproductie.

De bovenstaande noties uit de kamerbrief en het toekomstperspectief zijn, samen met de input uit de interviewronde, uitgewerkt in de opstartacties recreatie en toerisme voor 2024, die in het volgende hoofdstuk worden toegelicht.

2. OPSTARTACTIES 2024

Thema's

Het Coördinatiebureau Groene Hart heeft in de zomer van 2023 een verkenning laten uitvoeren naar het draagvlak van hernieuwde Groene Hart-samenwerking voor het thema recreatie en toerisme. In een interviewronde onder gemeenten, waterschappen en provincies is onder meer doorgevraagd naar kansrijke projecten die kunnen rekenen op een breed draagvlak. De conclusies uit het advies zijn overgenomen in de eerste opstartacties, die hieronder worden toegelicht. Uit de verkenning komen thema's naar voren die inhoudelijk goed passen bij de maatschappelijke NOVEX-opgaven en waaraan gemeenten en andere partijen actief willen bijdragen. De inzet is om vanuit de eerste thema's een hernieuwde Groene Hart-samenwerking voor te bereiden voor uitvoering per 2024. De thema's om met de werkgroep recreatie en toerisme NOVEX Groene Hart te starten zijn:

	THEMA A REURING IN VITALE KERNEN
	THEMA B DUURZAAM BELEEFBARE LANDBOUW
	THEMA C ROBUUST BELEEFBAAR ERFGOED
	THEMA D GROENE EN BLAUWE RECREATIENATUUR

Ad thema A: Bijdrage aan instandhouden van voorzieningen in kernen

Kenmerkend voor het Groene Hart is het relatief grote aantal, veelal kleine kernen. In steeds meer van die kernen staat het voorzieningenaanbod onder druk. Steeds vaker sluiten kleine locaties als supermarkt, zwembad, café of snackbar hun deuren. Het gevolg van vergrijzing en de keuze van veel inwoners om niet meer in hun eigen dorp of omgeving inkopen te doen. In het algemeen zorgen recreatie en toerisme voor extra reuring en vitaliteit in de kernen. Denk aan nieuw publiek en daarmee het behoud van winkels en andere voorzieningen, meer inkomsten (zoals toeristenbelasting en omzetverhoging voor bedrijven), waardoor er ook meer investeringsruimte ontstaat, aantrekkelijkere verblijfs- én woongebieden. Recreatie en toerisme zorgen voor economische waarde voor bedrijven en gemeenschappen, zowel in het buitengebied als in stedelijke centra (bijvoorbeeld om leegstand van panden tegen te gaan).

Ad thema B: Bijdrage aan verduurzaming van landbouw

Het buitengebied van het Groene Hart staat aan de vooravond van een transformatie en een grote opgave hierin is verduurzaming van de landbouw. We zijn en blijven zuinig op ons karakteristieke landschap met onder andere cope-verkaveling en de knotbomen. Agrarische ondernemers kennen een onzekere toekomst en het stimuleren van recreatie en toerisme als verdienmodel kan bijdragen aan een nieuwe toekomst. Vaak lopen boeren echter tegen veel beperkingen aan vanuit gemeentelijk en provinciaal beleid. We kunnen hier belemmeringen wegnemen, bijdragen aan nieuw verdienvermogen en variatie in beleefbaar aanbod adviseren. Ook kunnen we vanuit recreatie en toerisme een

positieve bijdrage leveren om de aantrekkelijke kanten van het boerenleven te benadrukken door in te zetten op een gebundeld bereik van streekproducten, projecten uitvoeren die de trots van agrariërs versterken en onder het Groene Hart-label activiteiten en activiteiten gebundeld aan te bieden. Dit is ook voor de stedelingen die veelal op fietsafstand van het Groene Hart zijn, aantrekkelijk.

Ad thema C: Bijdrage aan robuust maken van cultureel erfgoed

Aandacht voor het beleefbaar maken van erfgoed in Groene Hart levert extra ideeën én inkomsten voor de herbestemming van leegstaand erfgoed op of het medegebruik van historische panden (bv voor verblijfsconcepten voor toeristen). Hier is aandacht voor immaterieel erfgoed en ambachten belangrijk. Bezoekers dragen bij aan extra inkomsten voor een erfgoedobject en hiermee cultureel erfgoed robuuster maken in hun exploitatie. Voor het Groene Hart zijn als kansen genoemd een regionale aanpak voor beleefbare molens bijvoorbeeld door ze open te stellen en te verbinden. Andere cultuurhistorische Groene Hart-thema's waaraan we waarde kunnen toevoegen zijn ambachten en kleinschalige musea die zelf weinig mogelijkheden hebben in tijd en capaciteit. Of passende Groene Hart-thema als kaas, molens (vak van molenaar als UNESCO immaterieel erfgoed), streekmusea, Romeinse Limes (UNESCO werelderfgoed) en de Oude Hollandse Waterlinie.

Ad thema D: Bijdrage aan blauwe en groene recreatienatuur

Er is behoefte om werk te maken van het terugdringen van het bestaande tekort aan recreatieruimte. Het aantal inwoners in en om het Groene Hart zal de komende jaren stijgen en hiermee de recreatiebehoefte. Er bestaat een grote urgentie in drukbevolkte aangrenzende gebieden als Metropoolregio Amsterdam, Zuid-Holland en Utrecht voor recreatieruimte en het Groene Hart kan hierin gedeeltelijk voorzien. Gezamenlijk inzet op nieuwe recreatiegebieden, nieuwe hedendaagse recreatiefaciliteiten als plukbossen, moestuinen en geboortebossen realiseren, verbindingen versterken tussen stedelijk en buitengebied, de samenhang tussen waterrecreatiegebieden verhogen, de doorvaarbaarheid van het sloepennetwerk vergroten en stimuleren van duurzame recreatie, zowel op het land als aan het water worden als belangrijk gezien. Deze inspanningen dragen direct bij aan het toevoegen van blauwe en groene recreatienatuur en is hiermee een directe kwaliteitsversterker voor NOVEX.

Projecten

Om een vliegende start te maken, voeren we in het eerste jaar 2024 de volgende projecten uit:

1. Handreiking ontwikkelprincipes recreatie en toerisme Groene Hart
2. Monitor 1.0 vraag en aanbod recreatie en toerisme
3. Duurzame verdienmodellen recreatie en toerisme in buitengebied
4. Continuering basisinzet merk en marketing
5. Innovatietafel publiekstrekkers
6. Verkenning beleefbaar erfgoed en ambachten
7. Verkenning recreatieve knelpunten en beleefbaar water

De projecten zijn hieronder in projectsheets omschreven. Per project is aangegeven welke type beleidsinstrumenten worden bediend, welke partij de beoogde trekker is en met welke partners wordt samengewerkt (niet limitatief). Het beoogde resultaat is per project inzichtelijk gemaakt. Het volgende hoofdstuk geeft aan hoe we deze projecten willen organiseren en welk budget hiervoor nodig is.

PROJECT 1

HANDREIKING ONTWIKKELPRINCIPES RECREATIE EN TOERISME GROENE HART

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
<ul style="list-style-type: none"> • Vitale kernen • Duurzaam beleefbare landbouw • Robuust beleefbaar erfgoed • Verbeteren groen en blauw beleefbaar landschap 	<p>In augustus 2023 heeft op initiatief van het coördinatiebureau Groene Hart een eerste ambtelijke interprovinciale verkenning plaatsgevonden voor Groene Hart-NOVEX met beleidsadviseurs recreatie en ruimtelijke ontwikkeling van de provincies Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Holland en enkele andere regionale partners. Er blijkt een breed gedragen behoefte om in afstemming met belanghebbende partijen als gemeenten, waterschappen, ondernemers, DMO's (lokale en regionale toerismebureaus) en organisaties een inhoudelijke verdieping te maken van ruimtelijke ontwikkelprincipes voor recreatie en toerisme. Dit om passend binnen de spelregels van NOVEX en de geldende inhoudelijke randvoorwaarden (bodem en water als sturende principes) een gezamenlijk richtinggevend document op te stellen voor toeristisch-recreatieve ontwikkelingen in het Groene Hart. Een onderdeel hiervan is inzichtelijk maken hoe de recreatieve groenstructuur zich in het Groene Hart effectief beschermen en uitbreiden.</p> <p>We geven hieraan invulling en doorlopen een proces onder leiding van een landschapsarchitect en recreatiedeskundigen om tot een dergelijke handreiking te komen. Deze handreiking geldt als richtinggevend kader voor een nader op te stellen meerjarenprogramma. Onderdeel van de exercitie is een passende inhoudelijke uitwerking te maken voor beleefbare duurzame landbouw, opvangcapaciteit van gebieden voor recreatie en landschapstypen voor recreatie. Hierbij worden inhoudelijke bouwstenen van partijen als ANWB, CELTH en andere (branche-partners in de analyses benut. Ook ruimtelijke plannen en schetsen vanuit oa U10, gebiedsscheggen en MRA worden betrokken.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Afstemming beleid • Kennisuitwisseling 	<p>Programmamanager, landschapsarchitect en extern bureau in afstemming met provincies Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland, waterschappen, vertegenwoordigers vakk agrarische verenigingen, erfgoedpartners, DMO's/WVV's, organisaties, ondernemers</p>
BEOOGD RESULTAAT	Een inhoudelijke handreiking met ruimtelijke gebiedsgerichte ontwikkelprincipes voor recreatie en toerisme in het Groene Hart, passend binnen de NOVEX-spelregels.		

PROJECT 2

MONITOR 1.0 VRAAG EN AANBOD RECREATIE EN TOERISME

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
Geen specifiek thema: ten dienste van gehele programma	<p>Het ontbreekt de sector aan goede data over het functioneren van recreatie en toerisme op gemeentelijk niveau. Hierdoor is er geen goede vergelijking en monitoring mogelijk. Enkele jaren geleden is een eerste verkenning geweest op basis van een extern onderzoek. Hieraan gaan we vervolg geven. In lijn met de noties in de Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 maken we een update van de op gemeenteniveau beschikbare bronnen zoals het Dashboard van NBTC, de provincies en beschikbare bronnen zoals het Koopstromenonderzoek, Leefstijlvinder, LISA etcetera. In afstemming met de gemeenten maken we een visueel aantrekkelijke factsheet, aangevuld met beschikbare data over overnachtingen (indicatie regulier en Airbnb data), bezoek aan vrijetijdsvoorzieningen en evenementen (bv een top-5). Ook brengen we beschikbare data over het beschikbare aanbod vaar-, fiets- en wandelknooppunten en de TOP's in kaart. In afstemming met de DMO's verzamelen we bovendien bereikcijfers van online. In 2024 ontstaat op deze manier een eerste versie van een nieuw gemeentelijke monitor (met een handzame toelichting) die de komende jaren verder kan worden uitgebouwd. Mogelijk kunnen we hierbij ook een meetmodule voor verblijfstoerisme testen. Hierbij kijken we eveneens goed naar de ontwikkelingen in de Landelijke Data Alliantie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken en meten • Afstemming in beleid • Kennisuitwisseling 	<p>Programmamanager, onderzoekers van provincies, beleidsadviseurs gemeenten, DMO's/WVV's, NBTC Research, routebureaus, Rabobank</p>
BEOOGD RESULTAAT	<p>Visueel aantrekkelijke factsheet met kerngetallen recreatie en toerisme over het functioneren van vraag en aanbod op gemeenteniveau als eerste meting (dashboard 1.0).</p>		

PROJECT 3

DUURZAME VERDIENMODELLEN RECREATIE EN TOERISME IN BUITENGEBIED

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
<ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam beleefbare landbouw • Verbeteren groen en blauw beleefbaar landschap 	<p>De bestaande verdienmodellen in het Groene Hart, met name in de agrarische sector, staan onder druk. Dit project creëert nieuwe denkrichtingen met en voor agrariërs en het toeristisch-recreatieve bedrijfsleven voor nieuwe of verbeterde verdienmodellen. Hiertoe stimuleren we agrariërs, studenten en koplopers vanuit recreatie en toerisme en bedrijfsleven met compacte bedrijfsinnovatiesessies. De basis voor deze bedrijfsinnovatiesessies zijn het vastgoed, de grond en de passie van de betreffende agrariër/ondernemer. Deze <i>pressure cookers</i> vinden plaats op de betreffende locaties zelf.</p> <p>In de ontwikkeling van deze compacte bedrijfsinnovatiesessies worden alle drie de thema's integraal meegenomen als kansenbieden. In het project worden met name studenten van Hogescholen en MBO's betrokken. De belangrijkste reden hiervoor is dat jonge mensen vaak innovatiever en onbevangener kunnen denken over moeilijke onderwerpen als nieuwe of verbeterde verdienmodellen. Tevens wordt in dit project onderzocht of het deelnemen aan of initiëren van bedrijfsinnovatiesessies structureel kan worden opgenomen in het curriculum van deze opleidingen.</p> <p>Tijdens en na de ontwikkeling van de bedrijfsinnovatiesessies zullen de te gebruiken technieken en ideale samenstelling van de deelnemers worden getest in minimaal vijf bedrijfsinnovatiesessies. Een mogelijk toekomstbeeld hierbij is een <i>flying squad</i>: een innovatieteam dat agrariërs /bedrijfsleven in de komende vijf jaar op innovatieve en professionele wijze ondersteunt bij de transformatievraagstukken en het beleefbaar maken voor bezoekers. Hierbij gebruiken we eveneens de kennis van de LAMI-coaches in de provincie Utrecht en stemmen we taken af met de agrarische verenigingen. Ook bezien we aanknopingspunten van recreatieve functies met de bestaande provinciale regelingen Vrijkomend Agrarische Bebouwing (VAB) in de herbestemming van agrarisch vastgoed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pilots en experimenten • Kennisuitwisseling 	<p>Stichting Groene Hart Verbinders, studenten HBO en MBO, LAMI-coaches, agrarische verenigingen</p>
RESULTAAT	Drie in de praktijk uitgevoerde testcases verdienvermogen recreatie en toerisme in buitengebied Groene Hart.		

PROJECT 4

CONTINUERING BASISINZET

MERK EN MARKETING

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
<ul style="list-style-type: none"> • Versterken toekomstbestendig boerenleven • Robuust beleefbaar erfgoed in samenhang • Verbeteren groen en blauw beleefbaar landschap 	<p>Een betere verbinding tussen partijen in de regio en meer binding met het Groene Hart zorgen voor gebieds- en identiteitsversterking. Het regionaal en nationaal laden van het merk Groene Hart zorgt voor het stimuleren van de vrijetijdseconomie, vergroot de aantrekkelijkheid van deze regio en versterkt een aantrekkelijk profiel voor bewoners en bezoekers. Overheden hebben hierin een verantwoordelijkheid: zonder een actieve regionale organisatie vindt geen integrale vraagsturing plaats. Inzet op basisactiviteiten merk en marketing blijven zodoende binnen NOVEX essentieel. Het jaagt trots en samenhang aan.</p> <p>Zoals de Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 aangeeft, is de komende jaren inzet nodig voor onder data en monitoring, netwerkontwikkeling-lobby en vraagsturing- identiteitsversterking. De basisinzet zal in 2024 bestaan uit de volgende inzet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relatiemanagement • Actualisatie van merktoolkit (inclusief rechtevrije beeldenbank) en activatie van toepassing Groene Hart-huisstijl • Organiseren van jaarlijkse Groene Hart Toerisme Dag • Thematische routeontwikkeling beleefbaar boerenleven en beleefbaar erfgoed (op basis van knopen) • Content (online en offline) • Actualisatie promotiemiddelen (zoals Z-cards) • Uitgave Groene Hart Magazine/Recreatiekrant • Social media-inzet (Instagram en Facebook) • Pers en vloggers • Diverse ondersteuning van lokale DMO's, zoals helpdesk, redactioneel etcetera <p>Deze inzet zorgt ervoor dat de basis actueel blijft en nieuw is het accent van de activiteiten voor beleefbaar agrarisch en beleefbaar erfgoed als focusthema's, passend bij de grotere NOVEX-opgaven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Merk, marketing en infovoorziening • Aanbodontwikkeling 	<p>Stichting Groene Hart Verbinders (trekker), Groene Hart-gemeenten, DMO's/VVV's, NBTC, ondernemers</p> <p><i>Verdeling van taken nader concreet te maken</i></p>
BEOOGD RESULTAAT	<p>Continuering basisactiviteiten merk en marketing Groene Hart met als bereik online platform 200.000 unieke bezoekers en bereik sociale media 400.000 personen</p>		

PROJECT 5

INNOVATIETAFEL PUBLIEKSTREKKERS

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
Geen specifiek thema: ten dienste van gehele programma	<p>De landelijke Taskforce Gastvrijheidseconomie heeft het Groene Hartse ondernemersproject Innovatietafel publiekstrekking als landelijke pilot benoemd voor bestemmingsmanagement (met een integrale aanpak brede duurzame impact voor recreatie en toerisme organiseren). We brengen met het hiervoor beschikbaar gestelde impulsbudget het Groene Hart letterlijk binnen de muren van de huidige publiekstrekkingen als Cheese Experience, Zilvermuseum, Avifauna, Archeon, Vakantiepark Molenwaard, Kasteel de Haar, Kaaspakhuis, Kinderdijk etcetera</p> <p>Doel is een innovatietafel voor de publiekstrekkingen in het Groene Hart op te zetten. De ondernemers hebben aangegeven hierin meer ondernemers te willen betrekken en willen graag projecten samen uitvoeren die bezoekers spreiden naar elkaar en over het gehele Groene Hart. Het beoogde resultaat is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen van de bestaande iconen-samenwerking onder Groene Hart-ondernemers tot een innovatietafel. • Startlijst opstellen met door de ondernemers gedragen innovatieprojecten voor crossmediale inzet om bezoekers te verleiden ook andere plekken te bezoeken en zo bij te dragen aan spreiding over het hele Groene Hart. <p>De innovatietafel met koplopers vragen we eveneens om mee te denken over kansrijke toeristisch-recreatieve concepten voor de bredere maatschappelijke Groene Hart opgaven zoals bodem en water sturend, transitie landbouw, energieverduurzaming, woningbouwopgave et cetera.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aanbodontwikkeling • Kennisuitwisselingen • Pilots en experimenten 	<p>Stichting Groene Hart Verbinders (trekker), publiekstrekkingen, DMO's/VVV's</p> <p><i>Verdeling van taken nader concreet te maken</i></p>
BEOOGD RESULTAAT	Organiseren van drie netwerkbijeenkomsten met en voor ondernemers en gedragen startlijst voorbereiden met innovatieprojecten voor crossmediale inzet, opleveren advies van koplopers over bijdrage van toeristisch-recreatieve sector aan maatschappelijke Groene Hart-opgaven en organiseren van pilot touroperatormarkt Groene Hart-iconen.		

PROJECT 6

VERKENNING BELEEFBAAR ERFGOED EN AMBACHTEN

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
Robuust beleefbaar erfgoed	<p>Het toekomstbestendig maken van oude ambachten in het Groene Hart, mede in relatie tot streekproducten en beleving van de regio is een kansrijk thema. Denk bij deze ambachten aan het molenaarsvak en de toekomst van kaas (met aandacht voor innovatie). Het Nederlandse molenaarsvak heeft UNESCO-status als immaterieel werelderfgoed. Samen met andere molens in het Groene Hart, die openstaan voor publiek, willen werken aan gezamenlijke beleefbaarheid van molens. Het gaat hier in eerste instantie in 2024 om het opzetten van een aanpak om erfgoed robuuster en in samenhang (namelijk gekoppeld aan Groene Hart-beleving) te ontwikkelen. Een ander aspect hierin is bij te dragen aan extra financieringsmogelijkheden van meer bekendheid en meer bezoek. Kansen zijn er eveneens voor Groene Hart-ambachten en immaterieel erfgoed, zoals kaas maken, plateel schilderen, kleipijpen, kaarsen maken, stroopwafels, zilver- en glassmeden en touwknopen. Met het Erfgoedhuis Zuid-Holland en de andere provincies verkennen we de haalbaarheid van een erfgoedlijn ambachten.</p> <p>Daarnaast doen we een pilotproject voor spreiding van bezoek vanaf Amsterdam met touroperators aan 2 of 3 Groene Hart-locaties als gebundelde inzet voor de buitenlandse groepsmarkt. Denk hierbij aan de kaasmarkten of een kaasaanbieder, Archeon en mogelijk vaarbedrijf.</p>	Aanbodontwikkeling	Erfgoedhuis Zuid-Holland, LEU, KIEN, andere erfgoedpartners, molens, streekmusea, ondernemers, DMO's/VVV's
BEOOGD RESULTAAT	Ontwikkelen van een plan van aanpak voor beleefbaar erfgoed en ambachten in het Groene Hart met specifieke aandacht voor het beter voor publiek toegankelijk maken van molens en andere Groene Hart-ambachten, zoals kaasmaken, stroopwafels bakken, zilver- en glassmeden, touwknopen.		

PROJECT 7

VERKENNING RECREATIEVE KNELPUNTEN EN BELEEFBAAR WATER

THEMA	OMSCHRIJVING	INSTRUMENT	TREKKER EN PARTIJEN
<ul style="list-style-type: none"> • Vitale kernen • Verbeteren groen en blauw beleefbaar landschap 	<p>Uit de interviewronde blijkt onder gemeenten een grote behoefte te bestaan aan het oplossen van fysieke recreatieve knelpunten op het land (groen) en voor beleefbaar water (blauw).</p> <p>Dit sluit goed aan op de breed benoemde NOVEX-opgave om de doordringbaarheid en toegankelijkheid van het Groene Hart te verbeteren. Van belang is hierbij onderscheid te maken tussen lokaal en bovenlokaal belang: de samenwerking gaat uit van projecten met een bovenlokaal belang. Hiervoor maken we een Groene Hart-brede verkenning en brengen we in kaart wat de specifieke bovenlokale knelpunten zijn, zowel voor gebieden als voor verbindingen. De relatie met het omliggende stedelijk gebied is een aandachtspunt. In Zuid-Holland zijn inventarisaties voorhanden en deze worden geactualiseerd. Voor de overige deelgebieden kijken we goed naar de beschikbare informatie en afstemming met lopende programma's.</p> <p>Per knelpunt en/of kans geven we een omschrijving, duiden we de locatie, onderbouwen we kort de relevantie en geven we globale kosteninschatting (zowel voor investering als voor onderhoud). Ook benoemen we de relevante samenwerkingspartners. De verkenning krijgt een gebiedsgerichte opzet waarin we onderscheid maken tussen het Hart van het Groene Hart (inclusief AGW-gemeenten), De Utrechtse Waarden en de Vechtstreek. De groslijst die hieruit naar voren komt, kan worden gebruikt voor de agendering van de projecten en dient als input voor het Meerjarenplan 2025-2028. Bij de selectie van bovenlokale fysieke projecten geldt de randvoorwaarde dat er een of meer koppelingen met maatschappelijke opgaven als bodem, water, natuur, woningbouw, energie worden bereikt, zodat investeringen in recreatie direct hieraan bijdragen.</p> <p>Voor de inventarisatie van fysieke projecten dat er een goede afstemming plaatsvindt met andere, lopende investeringsprogramma's zoals Holland-Rijnland, MRA en U10.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken en meten • Afstemming in beleid • Aanbodontwikkeling 	<p>Programmamanager, recreatieschappen, gemeenten, waterschappen, natuurpartners, provincies</p>

BEOOGD RESULTAAT

Groslijst met bovenlokale groene recreatieve knelpunten en ontwikkelkansen voor het Groene Hart, passend binnen NOVEX-opgaven.

3. ORGANISATIE EN FINANCIËN

Voortrekkersrol AGW-gemeenten

In deze AGW-samenwerking zetten de gemeenten Alphen aan de Rijn, Gouda en Woerden zich als voortrekkers in voor het Groene Hart. Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden fungeren voor recreatie en toerisme immers als centrumgemeenten van het Groene Hart. Ze zijn belangrijke bestemmingen voor een (deel-)dagje uit voor inwoners en bezoekers en hebben een relatief uitgebreid voorzieningenpakket met musea, attractiepunten, horeca-aanbod en recreatiefaciliteiten. Het uitgestrekte buitengebied, met relatief veel familiebedrijven en kleinschalig aanbod, heeft levert hierbinnen een belangrijke bijdrage in de aantrekkingskracht van het Groene Hart. Samen vormen ze een belangrijke aanjaagfunctie voor recreatie en toerisme in de bredere regio ofwel het hart van het Groene Hart.

Deze verantwoordelijkheid betekent dat de AGW-gemeenten projecten willen aanjagen die ten dienste staan van het gehele Groene Hart en niet uitsluitend de eigen gemeenten dienen. Door te starten vanuit deze drie gemeenten zal een sneeuwbaaleffect ontstaan en haken andere Groene Hart-gemeenten aan (coalition of the willing). De afgelopen jaren hebben 13 Groene Hart-gemeenten gezamenlijk de inzet van Stichting Groene Hart Verbinders gesteund en deze samenwerking wordt met de opstartacties doorontwikkeld, verbreed en verdiept. **De inzet is hierbij dat in het opstartjaar 2024 ten minste 13 Groene Hart-gemeenten participeren in de vernieuwde samenwerking.** Mogelijk kunnen we vanaf de start extra gemeenten interesseren en binden. Vervolgens willen we samenwerking bestendigen in een Meerjarenprogramma Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart 2025-2028. Hiermee kan daadwerkelijk een Groene Hart-alliantie ontstaan die impact heeft en duurzaam functioneert. In dit Meerjarenprogramma maken we ruimte om een deel van de projecten uit te werken naar deelgebieden, zoals de wens is van de gemeenten. Hiermee zorgen we dat de energie om samen te werken levend blijft.

Vrijwillig is niet vrijblijvend

Ondernemers en organisaties hebben eigen doelen. Gemeenten hebben eigen beleidsdoelen. De samenwerking wil rechtdoen aan de autonomie van de afzonderlijke partijen en de verschillen tussen de belangen van de lokale markten in de gemeenten. De *mindset* is dat we regionaal samenwerken voor toegevoegde waarde voor economie en maatschappij, die we anders zouden missen en ons te richten op wat realistisch is. We zien deze samenwerking als vrijwillig, maar niet als vrijblijvend. Commitment betekent voor samenwerkingspartijen verantwoordelijkheid nemen in het beschikbaar stellen van voldoende capaciteit, zowel met bestuurlijke als ambtelijke aandacht als meedenkkraft van organisaties en ondernemers. Voor provincies betekent dit ook actief verbindingen organiseren in de interne organisaties en met de bestaande brede maatschappelijke opgaven. Verder is er budget nodig in de dekking van de voorgestelde projecten.

Cyclus voor samenwerking

In samenwerking met het Bestuurlijk Platform Groene Hart organiseerden we in december 2023 een eerste brede ambtelijke bijeenkomst met Groene Hart-gemeenten, Stichting Groene Hart Verbinders, waterschappen en de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht. De reacties hebben het draagvlak voor samenwerking bevestigd.

De AGW-gemeenten hebben inmiddels gezorgd voor een kwartiermaker/programmamanager. Deze heeft tot taak beoogde gezamenlijke uitvoering vorm te geven in samenwerking met het Bestuurlijk Platform Groene Hart, Stichting Groene Hart Verbinders en andere partners. Met de drie AGW-wethouders zijn de opstartprojecten besproken en zij hebben aangegeven als voorloper te willen fungeren, waarbij de wethouder van Alphen aan den Rijn als bestuurlijk trekker optreedt. Hij heeft zitting in de Regiegroep van het Bestuurlijk Platform Groene Hart. Om de hernieuwde samenwerking luister bij te zetten, stellen we een intentieovereenkomst op die we medio 2024 feestelijk symbolisch ondertekenen in aanwezigheid van de partijen.

In 2024 organiseren we hiertoe met Coördinatiebureau Groene Hart en Groene Hart Verbinders de volgende cyclus:

BO wethouders Alphen aan de Rijn/Gouda/Woerden	Kwartaal 4 (december) 2023 Kwartaal 2 2024 Kwartaal 4 2024
BO wethouders Groene Hart recreatie en toerisme	Kwartaal 4 2024
Programmteam Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart	Kwartaal 2 2024 Kwartaal 3 2024 Kwartaal 4 2024
Themagroepen (voortgang concrete projecten op themaniveau)	Zes maal, namelijk elke 2 maanden 2024
Koplopersoverleg (ikonen) ondernemers	Kwartaal 1 2024 Kwartaal 3 2024

Het secretariaat van het Coördinatiebureau Groene Hart verzorgt de planning van de diverse overlegmomenten. Parallel aan uitvoering van de eerste projecten in 2024 volgt de inhoudelijke voorbereiding van het Meerjarenprogramma Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart 2025-2028 ter vaststelling in het vierde kwartaal van 2024.

Financiën

Voor de uitvoering van de genoemde projecten voor het gehele programma is in 2024 is een budget van ca. € 350.000 begroot:

INKOMSTEN 2024	IN €	UITGAVEN 2024	IN €
AGW-samenwerking	120.000	1. Handreiking ontwikkelprincipes recreatie en toerisme	50.000
Taskforce Gastvrijheidseconomie NBTC	30.000	2. Monitor 1.0 vraag en aanbod recreatie en toerisme	25.000
Groene Hart-gemeenten R&T totaal,	121.821	3. Duurzame verdienmodellen recreatie en toerisme	25.000
waarvan:		4. Continuering basisinzet merk en marketing	121.821
-Gemeente Alphen aan den Rijn	23.245	5. Innovatietafel publiekstrekkingen	30.000
-Gemeente Bodegraven Reeuwijk	7.868	6. Verkenning beleefbaar erfgoed en ambachten	30.000
-Gemeente De Ronde Venen	10.281	7. Verkenning recreatieve knelpunten en beleefbaar water	nvt
-Gemeente Gouda	14.143	Overhead, projectmanagement en onvoorzien	70.000
-Gemeente Krimpenerwaard	10.324		
-Gemeente Lopik	2.368		
-Gemeente Molenlanden	8.093		
-Gemeente Montfoort	2.625		
-Gemeente Nieuwkoop	5.423		
-Gemeente Oudewater	2.079		
-Gemeente Vijfheerenlanden	16.619		
-Gemeente Woerden	13.253		
-Gemeente Zoetermeer	5.500		
Coördinatiebureau Groene Hart	30.000		
Provincies Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland*	50.000		
TOTAAL	€ 351.821		€ 351.821

*De provinciale middelen zijn streefbudget

De afzonderlijke gemeentelijke bijdragen vanuit toeristisch-recreatief beleid zijn gebaseerd op een samengestelde verdeelsleutel naar aantal inwoners en aantal banen. Deze verdeelsleutel is gebaseerd op een eerdere samenwerking plus indexatie. Deze inkomsten worden geïnd door Stichting Groene Hart Verbinders, net als de bijdrage van de Taskforce Gastvrijheidseconomie. De genoemde middelen zijn inmiddels door elf gemeenten bevestigd. De genoemde provinciale middelen zijn streefbudget en worden gelabeld aan project 1 handreiking ruimtelijke ontwikkelprincipes.